

1999: *La ciutat dels llibres*. Edicions Proa.

2003: *100 poesies catalanes que cal conèixer. De Verdaguer a M. Mercè Marçal*. Edictorial Pòrtic.

2011: *Atentament. Lectures crítiques*. Edicions Proa.

Traduccions

1955: Píndar: *Les Olímpiques*. Els Cinquanta Cinc, 1953.

1957/1959: Píndar: *Odes I i II*. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1957-1959.

1958: Shakespeare: *Quaranta Sonets de Shakespeare*. Edicions Proa. 1993 4^a ed. Enciclopèdia Catalana.

Sobre Joan Triadú

Enric Bou i Ramon Pla, coords. *Creació i Crítica en la Literatura Catalana. Joan Triadú*. Jordi Sarsanedas: «Llegir com viure»; Joan Josep Isern: «El mestratge permanent de Joan Triadú»; Orió Izquierdo: «La construcció de la tradició literària»; Jaume Medina: «Joan Triadú i Carles Riba». Universitat de Barcelona Publicacions. Fundació Caixa de Catalunya, 1991, pàgs. 175-204.

Agustí Pons, *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Bibliografia a cura de Susanna Àlvarez. Selecció d'escrits per Joan Triadú. Barcelona: Fundació Jaume I — Editorial Barcino, 1993.

Albert Manent i Ramon Pla i Arxé, a cura de, *Miscel·lània Joan Triadú*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993

Joan Josep Isern, Susanna Àlvarez, *25 anys de Festes Fabra*. Barcelona, Editorial Proa, 1996.

Núria Perpinyà: *Lectures al quadrat. Les arts crítiques de J. Molas, J. M. Castellet, J. Triadú i J. Fuster*. Lleida: Universitat de Lleida, 1998.

Homenatge a Joan Triadú [de la Ciutat i de la Universitat de Vic en els seus 80 anys]. Ricard Torrents, Ramon Pinyol i Torrents coords.. Carles Duarte: «Encomi»; Francesc Codina i Valls: «L'actitud cívica i política de Joan Triadú»; Joan Josep Isern: «La lliçó de Joan Triadú». Manuel Llanas; «Joan Triadú i la literatura catalana»; Víctor Obiols: Joan Triadú, crític de literatura universal»; Ramon Pinyol i Torrents: Jon Triadú, antologista»; Segimon Serrallonga: «Lectures d'homenatge a Joan triadú»; Lluís Solà: «La prosa literària»; Llorenç Soldevila: «Joan triadú. Llengua i Societat»; Ricard Torrents: «Universitat i Pedagogia. Un apunt sobre Joan Triadú»; Joan Triadú: «Parlament». Vic: Ajuntament de Vic/Eumo Editorial, 2002.

Joan Triadú. Activista cultural. Crític literari. Pedagog. Artur Mas: «Salutació del president de la Generalitat»; Muriel Casals: «Joan Triadú i Òmnium Cultural», Salvador Giner: «Joan Triadú i l'Institut d'Estudis Catalans»; Barcelona: Òmnium Cultural. Institució Cultural del CIC. Fundació Flos i Calcat, 2011.

JOAN SOLÀ I CORTASSA (1940-2010)

La mort del lingüista Joan Solà i Cortassa, membre de la Secció Filològica i vicepresident de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), en un moment culminant de la seva carrera universitària i de la seva projecció pública, va causar una forta commoció en els cercles acadèmics i en el conjunt de la societat catalana. Malgrat el seu estat de salut precari, la setmana anterior a la seva mort, el 18 d'octubre, en l'acte d'inauguració de curs a l'IEC, havia rebut juntament amb altres col·legues la medalla de membre emèrit de la nostra corporació, i dos dies més tard, el 20 d'octubre, encara havia intervingut amb l'energia i el bon humor que el caracteritzaven en un acte d'homenatge que li fou retut a la Universitat de Barcelona, a la qual es va vincular la major part de la seva activitat.

Joan Solà procedia d'una família modesta del Pla d'Urgell, i després d'obtenir el títol de Magisteri a Lleida amb premi de fi de carrera (1959), s'havia llicenciat en Filologia Clàssica a la Universitat de Barcelona (1965), on al cap de poc començà a exercir la docència en el camp de la lingüística catalana i obtingué el doctorat (1970) amb la tesi *Problemàtica actual de la gramàtica catalana: la negació*, dirigida pel Dr. Badia i Margarit. Més endavant va completar la seva formació teòrica amb estades a les universitats britàniques de Reading —en la qual cursà un Màster de Lingüística General (1977)— i d'Exeter (1993). Des del primer moment, tant en els seus estudis com en la docència, sempre va voler posar la sòlida base lingüística que havia adquirit al servei de la resolució de les dificultats gramaticals dels usuaris.

Encara que la seva activitat docent es va centrar en la Universitat de Barcelona, en la qual ocupà la Càtedra de Filologia Catalana des de 1984 i fou director del Departament de Filologia Catalana entre els anys 1978 i 1990, també havia estat professor a la Universitat Autònoma de Barcelona (1969-1971), i visità com a professor convidat nombroses universitats europees i americanes. Així mateix, impartí cursos monogràfics a l'Escola de Mestres Rosa Sensat, a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada del Conflent, a la Càtedra Ramon Llull (la Porciúncula) de Mallorca i a moltes altres institucions.

L'afluència multitudinària i entusiasta del públic a l'última lliçó que va impartir com a catedràtic emèrit a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona el 17 de juny de 2010 (*Construcció d'una sintaxi normativa. Criteris. Exemples*) va ser un testimoni inequívoc de la importància excepcional del seu mestratge, que han confirmat generacions i generacions d'universitaris: les seves qualitats docents el feien capaç d'interessar, d'entusiasmar i d'emocionar, fins i tot, els estudiants per les qüestions lingüístiques aparentment més abstruses. Joan Solà va ser un gran mestre, a més d'un gran lingüista, i va ser especialment sensible a les dificultats dels assessors lingüístics, correctors i ensenyants.

L'obra de Joan Solà és tan extensa com rellevant —una quarantena de llibres, molts d'ells crucials i uns dos-cents articles de caràcter acadèmic, a part d'un miler més, aproximadament, de tipus divulgatiu. Se'n pot trobar una relació bibliogràfica bastant completa en el llibre col·lectiu *Joan Solà, 10 textos d'homenatge*¹.

La major part dels seus treballs se centren en l'estudi gramatical del català contemporani. L'any 1968 ja s'havia donat a conèixer al Col·loqui d'Estrasburg —les actes del qual, editades a cura d'A. M. Badia i G. Straka, es recullen al llibre *La linguistique catalane* (París: Klincksieck, 1973)— amb un treball sobre ortografia i gramàtica, i el 1972 publicaria els dos volums dels *Estudis de sintaxi catalana*, que ja el van acreditar com un dels millors coneixedors dels punts controvertits de la nostra gramàtica.

El seu interès pels dubtes principals de la normativa gramatical es va manifestar de nou en obres com *Del català incorrecte al català correcte* (1977), i en les intervencions que tingué en les Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa que van tenir lloc el 1983, el 1985 i el 1987. El seu llibre *Qüestions controvertides de sintaxi catalana* (1987), recull més endavant diversos treballs seus sobre uns temes que sempre li han interessat, com els usos de *ser* i *estar*, de *per* i *per a* o les frases clivellades. I encara uns anys després, a *Sintaxi normativa: estat de la qüestió* (1994), abordava una altra sèrie de temes sintàctics mancats de clarificació, amb referències a les construccions equivalents d'altres llengües romàniques. Paral·lelament, incorporava noves bases teòriques a l'estudi del català, com en la *Sintaxi generativa catalana* que va publicar juntament amb Sebas-

1. *Bibliografia de Joan Solà*. Edició a cura de Nausica Solà i Xavier Fargas. In *Joan Solà. 10 textos d'homenatge*. Edició a cura de Neus Nogué, Emili Boix, Sebastià Bonet i Lluís Payrató. Barcelona: Empúries, 2010. Posteriorment ha aparegut algun altre recull de textos seus —i és possible que encara n'apareguin de nous. Aquest és el cas del llibre *L'última lliçó. Parlaments polítics i acadèmics*. Barcelona: Empúries, 2011.

tià Bonet (1986), o elaborava tractats de puntuació i *Ortotipografia* (1995; 2000), elaborats amb Josep M. Pujol.

Sense cap mena de dubte, els estudis de Solà sobre la llengua catalana actual culminen en la *Gramàtica del català contemporani* (2002, revisada el 2008), que va impulsar i coordinar juntament amb M. Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya, en la qual intervingueren una seixantena de col·laboradors. Aquesta és l'obra de la qual Joan Solà es mostrava més orgullós, i ben justificadament, ja que, com ha dit Gemma Rigau, «Els tres volums de la *Gramàtica del català contemporani* no tenen res a envejar als tres volums de la *Grande grammatica di consultazione* de l'italià, als tres de la *Gramática descriptiva de la lengua española* o a *The Cambridge Grammar of the English Language*. Totes aquestes, que són obres col·lectives com la *Gramàtica del català contemporani*, són de finals del segle xx. La catalana és l'única que, a més dels aspectes morfològics i sintàctics, cobreix també els aspectes fonològics i fonètics de la llengua.»²

Al costat d'aquesta línia principal, alguns treballs de Joan Solà se centraren en altres camps, com ara l'estudi històric de la nostra lingüística. Aquest és el cas de la *Història de la lingüística catalana 1775-1900*, en dos extensos volums, elaborats en col·laboració amb Pere Marcet (1998); de la *Gramàtica i lexicografia catalanes: síntesi històrica*, editat amb Albert Rico (1995), o del recull *Joan Coromines, vida i obra* (1999), coordinat juntament amb A. M. Badia i Margarit.

En aquesta línia de treball sobresurt molt especialment la magna edició nacional de les *Obres completes* de Pompeu Fabra (2005-), que ha codirigit amb Jordi Mir i que es troba molt a prop de la culminació. Aquesta obra, projectada en nou volums, set dels quals ja han aparegut, recollirà de manera pràcticament exhaustiva tota l'obra de Fabra, amb introduccions i comentaris d'una trentena d'especialistes.

Tant aquesta obra col·lectiva com la *Gramàtica del català contemporani* són bones mostres de la capacitat i l'autoritat moral i científica que va permetre a Joan Solà implicar, aglutinar i dirigir altres especialistes en treballs en equip de gran envergadura, gràcies a l'entusiasme que sabia contagiar als qui havien de participar-hi. Al mateix temps, amb la qualitat dels estudis que contenen, aquestes obres són exemples del rigor sistemàtic i minuciosos de la seva supervisió com a coordinador.

Una altra de les qualitats de Joan Solà, la seva disponibilitat davant de les necessitats didàctiques, també s'ha fet evident de manera contínua, com en l'assessorament que va prestar a l'elaboració del *Nivell Llindar* i el curs "*Digui, digui...*" per a no catalanoparlants, que tindrien una àmplia projecció social en l'aprenentatge de la llengua, o, més recentment, al web de fonètica *El sons del català*.

Aquesta voluntat de respondre a les necessitats d'orientació lingüística de la societat el portaria també a una tasca periodística de gran abast i de gran efectivitat. Des de 1974 va començar a publicar regularment a la premsa articles divulgatius «A l'entorn de la llengua», que arribarien a ser entorn d'un miler al llarg de la seva vida. Aquests textos van aparèixer a diversos mitjans, com el *Diari de Barcelona* (1974-76 i 1990-91), *El Món* (1981-84) i sobretot el diari *Avui* (on es va fer càrrec de la secció *Parlem-ne*, des de 1991). Encara el 21 d'octubre, pocs dies abans de morir, publicaria l'última d'aquestes col·laboracions: *Adéu-siau i gràcies!* Aquests articles, deia, li havien «impedit d'arregar-me en el sagrat clos de la lingüística pura o massa pragmàtica».

Bona part d'aquests textos, que van constituir un referent per a una infinitat de lectors, han estat aplegats en els llibres *A l'entorn de la llengua* (1977), *La llengua, una convenció dialèctica* (1993), *Parlem-ne* (1999), *Ensenyar la llengua* (2003) i *Plantem cara* (2009).

Al final de l'any 1999, l'IEC va elegir Joan Solà com a membre numerari, a proposta de la Secció Filològica. Aleshores —tal com hem pogut veure— ja tenia una obra i una trajectòria docent, divulgativa i cívica que el feien sobradament mereixedor d'ingressar a la nostra corporació.

2. *El llegat de Joan Solà*. Conferència a la Universitat de Lleida el dia 11 d'abril de 2011.

Cal reconèixer que la incorporació de Joan Solà a la Secció Filològica, i específicament a la Comissió de Gramàtica, va ser absolutament decisiva per a impulsar la part més ampliada i actualitzada de la nova gramàtica normativa de l'IEC: la sintaxi catalana que, gràcies en bona part a les aportacions de Joan Solà, es troba actualment en una fase molt avançada d'elaboració. Joan Solà va ser el primer redactor —o ponent— de més de la meitat de la vintena de capítols de què consta aquesta part de la nova gramàtica, i va participar intensament fins al final en els treballs de la Comissió corresponent.

És interessant de recollir amb les seves pròpies paraules el que va representar per a ell aquesta experiència normativa:

«En una obra descriptiva com la *Gramàtica del català contemporani*, als autors els vas obrint camins, però ells poden no seguir-los, no arribar fins al final. En canvi, en una gramàtica normativa, si hi ha matisos, els has d'aclarir. I això t'atura, no pots continuar fins que no resols els dubtes. Fa anys que treballem plegats i cada cop el conjunt d'opinions va sent més coherent, més productiu. No anem de pressa, d'acord, però no anem més de pressa perquè descobrim la bellesa de tot aquell constructe, la importància del que estem fent: volem anar més enllà, perquè el lector se senti més segur, perquè l'obra sigui més pancatalana».³

Més enllà d'aquesta tasca acadèmica, Joan Solà es volgué implicar també generosament en les responsabilitats de govern de l'Institut d'Estudis Catalans, i va assumir en els darrers dos anys de vida el càrrec de vicepresident en l'equip presidit per Salvador Giner, al qual ens consta que tingué una dedicació entusiasta, com en totes les dimensions de la seva vida.

Joan Solà no ha estat un lingüista asèptic, circumscrit a una feina d'estudis. Molt més que això, com va dir en el parlament que pronuncià a la Universitat de Lleida amb motiu de l'acte en què fou investit doctor *honoris causa*, sempre va ser plenament conscient, igual que Pompeu Fabra, que en primer lloc calia «aconseguir per a la comunitat una llengua referencial ben fixada, potent, autònoma i amb igual rang i les mateixes funcions socials que les altres llengües de cultura», però que, més enllà d'aquest primer objectiu, la recuperació de la llengua està indèstrialment lligada a la «dignificació del nostre poble en tots els sentits, lingüístic, econòmic, científic, polític.»

Aquesta dimensió cívica de l'activitat de Joan Solà es va accentuar al llarg dels darrers anys de la seva vida, a mesura que la seva trajectòria era objecte dels premis i distincions més eminents, i alhora proliferaven els intents de subordinar, disgregar i ofegar la llengua catalana. L'actitud cívica de Joan Solà en defensa dels drets lingüístics, culturals i nacionals del nostre poble ha estat un referent de primer ordre, avalat pel seu incontestable prestigi acadèmic i personal.

Com a investigador, acadèmic i mestre de centenars d'universitaris, i alhora com a referent cívic de tota la nostra societat, és lògic que Joan Solà hagi estat objecte dels màxims reconeixements, com la medalla Narcís Monturiol al mèrit científic (2003), la Creu de Sant Jordi (2005), el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2009) o el doctorat *honoris causa* que li atorgà el mateix any la Universitat de Lleida, i que sabem que li va fer una il·lusió molt especial, igual com la creació del Premi internacional de recerca en Filologia Catalana Joan Solà, promogut per la Universitat de Lleida, l'Ajuntament de Bell-lloc d'Urgell i altres entitats lleidatanes, juntament amb l'Institut d'Estudis Catalans.

No voldríem cloure aquestes notes necrològiques sense recordar els mots amb què acabava la seva compareixença l'any 2009 davant del Parlament de Catalunya, que encara ens interpehlen a tots:

«La llengua pròpia del país i de moltíssimes d'aquestes persones, una llengua antiga i potent que ha traduït tota la millor literatura mundial i ha contribuït notablement a engrandir aquesta li-

3. La citació, que prenc de la conferència de G. Rigau abans esmentada, pertany a l'entrevista de Laura Borràs a Joan Solà publicada a la revista *Òmnium* la tardor de 2009.

teratura, no pot ni vol sentir-se ni un minut més una llengua degradada, subordinada políticament, incansablement i de mil maneres atacada pels poders mediàtics, visceralment rebutjada pels altres pobles d'Espanya. Aquesta llengua no pot ni vol sentir-se ni un minut més inferior a cap altra.»

Isidor MARÍ
 President de la Secció Filològica
 Institut d'Estudis Catalans

ANTONI GILI
 (1932-2010)

Quan un amic emprèn el definitiu viatge i és arrabassat de sobte del teu entorn físic, és com si la terra obrís amb violència un avenc sota els teus peus. T'afertes a les carritxeres dels records i maldes per conservar-ne, solidificats, els relleus lluminosos que s'encastellen en els cingles més alts de la retina. El moment és especialment dur si saps que la persona que t'ha fuit duia la marca de la bondat escrita a la cara. El clos on ha desplegat les seves vivències s'engrandeix i s'hi obren finestral de rondalla, en els quals una amalgama de colors i boires tiny la magnificència del paisatge. Allà on el llevant mallorquí juga, com una verge de roca nua, a imitar els cims de Tramuntana, l'ànima d'Antoni Gili s'ha convertit en un símbol omnipresent que t'escomet i et sorprèn a cada passa.

Fa molts d'anys que ens coneixíem i, a intervals, vaig gaudir de la sort de compartir amb ell temps, espai i quimeres. Puc assegurar que la intensificació de les nostres relacions en la recta final de la seva vida ha estat per a mi un impagable privilegi. Era un home extravertit que et regalava a mans plenes les seves joies més preuades i t'enriquia constantment, desplegant davant teu un ampli ventall de sapiència, des de la tribuna de la humilitat. Ara, se submergia al teu costat, amb un focus potent, dins les fosses més pregones i obscures de la història, et feia navegar sota les aigües dels segles precedents i t'explicava tota la genealogia sencera del seu poble; suara, desgranava les vicissituds de cadascuna de les tesselles que conformen el mosaic artanenc i, d'aquesta manera, s'incrustaven en les teves ninetes els referents físics de fites, roques, torrents, pous, ponts, síquies, sementers, ermassos, talaies, avencs, molins d'aigua i tafones, amb la cronologia ordenada i amb tots els camps de la fitxa degudament emplenats: —allà, tal dia assassinaren un home; —en aquest lloc hi va haver una desgràcia tal any; —la collita d'oliva de fa tant de temps va enriquir l'amo d'aquesta possessió. Eren frases a les quals estàvem acostumats tots els qui el tractàrem.

Nascut a Artà el 26 d'abril de 1932, Antoni Gili i Ferrer ingressà en el Seminari Conciliar l'any 1945 i el 31 de maig de 1958 era ordenat prevere. Exercí el ministeri sacerdotal a les parròquies de Binissalem, s'Arracó, Artà, Algaida, Porreres, Montuiri i la Sang, a Palma. Fou delegat de l'Obra Cultural Balear a Artà i president del museu d'aquesta vila des de 1979 fins a 1988. Des de 1968 era el rector de l'Obreria de Sant Antoni.

Ha estat un excel·lent i molt productiu investigador, ja que deixa un llegat de més de vint llibres publicats i molt més de tres-cents articles, unes obres en les quals el rigor, l'exhaustivitat, la precisió, la finesa d'execució i en definitiva l'amor, gairebé passió —diria—, envers la matèria tractada en són trets definitoris i característics. Una producció quasi enciclopèdica, per la diversitat de temes abordats. D'un altre capellà, de Mn. Llúter, heretà la dèria per la història, cosa que el portà a publicar els volums sobre la vila d'Artà relatius als segles xv, xvi i xvii. El traspàs inesperat ha detingut la redacció del següent. Quatre toms de cançons populars complementen amb una dignitat extraordinària l'obra del pare Rafel Ginard. Un altre camp que ha treballat intensament és el referit a l'eremitisme en general i d'una manera molt particular a l'ermita artanenca de